

گزارشی از یک کتاب‌سازی

نقدی بر کتاب بنیاد حکمت برتر
(ترجمه، شرح و تحقیق شواهد الربویة)

عادل ح‌طلب

داماد (تهران: بنیاد حکمت اسلامی صدرا، ۱۳۸۲)؛ که به همراه استفاده بخش‌هایی از کتاب المشاهد الالوهیة (شرح کبیر بر الشواهد الربویة) غلامحسین رضانزاد (نوشین) (قم: انتشارات آیت اشراق، ۱۳۸۷) و اسرار الحکم ملاحادی سبزواری (تصحیح کریم فیضی، قم: مطبوعات دینی، ۱۳۸۳) و مقدمه جلال الدین آشتیانی بر تصحیح الشواهد الربویة (مشهد: ۱۳۶۰) کلّ محتوای کتاب را، بی کم و کاست، تشکیل داده است.

این اثر از دوازده بخش تشکیل شده است که در این مقاله هر یک به‌طور جداگانه مورد بررسی قرار می‌گیرد. لازم است ذکر شود که هر بخش از چهار قسمت تشکیل شده است. در قسمت نخست، متن عربی الشواهد الربویة آمده است؛ در قسمت دوم ترجمه و شرح جواد مصلح عیناً رونویسی شده

یحیی کبیر. بنیاد حکمت برتر (ترجمه، شرح و تحقیق شواهد الربویة صدرالدین محمد شیرازی). قم: بوستان کتاب، ۱۳۹۰.

کتاب بنیاد حکمت برتر یا ترجمه و شرح و تحقیق شواهد الربویة در سال ۱۳۹۰ در دو مجلد و در حدود ۱۵۰۰ صفحه توسط انتشارات بوستان کتاب قم منتشر شد. این اثر گرچه نام دکتر یحیی کبیر عضو هیئت علمی دانشگاه تهران را بر روی جلد خود دارد، اما ترکیبی است از رونویسی کامل از ترجمه و شرح مرحوم دکتر جواد مصلح بر الشواهد الربویة (تهران: انتشارات سروش، ۱۳۶۶)، حکمت نامه (شرح کبیر) غلامحسین رضانزاد (نوشین) بر شرح منظومه ملاحادی سبزواری (تهران: انتشارات الزهراء، ۱۳۸۰) و تجدید چاپ متن عربی الشواهد الربویة به تصحیح دکتر سید مصطفی محقق

در ترجمه آمده است: «مشتق از اکوله به معنای رسالت است»! (نک. ص ۱۳۵۵ و ۱۳۵۹).

ذکر این نکته لازم است که در مواردی که دکتر محقق داماد در تصحیح خود منابع آیات و روایات و کتاب‌های فلسفی مورد استفاده ملاحظه در متن الشواهد الربوبیه را مشخص کرده‌اند، این منابع بعینه در پاورقی کتاب بنیاد حکمت برتر منعکس شده است، که البته با دقت لازم نیز همراه نیست. به عنوان مثال در صفحه ۷۰۴ به صفحه ۲۱۱ الهیات شفا، رجوع داده شده است، در حالی که آدرس صحیح بر اساس تصحیح دکتر محقق داماد، صفحه ۳۱۱ الهیات شفا است.

ب. ترجمه و شرح متن عربی الشواهد الربوبیه

چنانکه ذکر شد، این بخش به طور کامل از کتاب دکتر مصلح اخذ شده است؛ با این تفاوت که دکتر مصلح شرح مزجی خود را به کمک پراگماتیک از ترجمه جدا کرده است، اما دکتر کبیر در اثر انتحالی خود با حذف پراگماتیک دکتر مصلح، ترجمه و شرح را به طور کامل و پشت سر هم رونویسی کرده است. به عنوان نمونه یک پاراگراف از این دو اثر را مقایسه می‌کنیم:

ترجمه و شرح یحیی کبیر (ص ۹۵۲) ترجمه و شرح جواد مصلح (ص ۳۴۱-۳۴۲)

تناسخ یعنی انتقال نفس از بدنی	تناسخ یعنی انتقال نفس از بدنی
به بدن دیگر که نزد ما به سه قسم تصور می‌شود: قسم اول عبارت است از انتقال نفسی در این عالم	به بدن دیگر که نزد ما به سه قسم تصور می‌شود: قسم اول عبارت است از انتقال نفسی در این عالم
از بدنی به بدنی دیگر، مابین و جدا از او؛ بدین نحو که حیوانی بمیرد و نفس او به بدن حیوان دیگری و یا به بدنی غیر از حیوان منتقل گردد، خواه انتقال نفس از بدنی به بدنی دیگر (انتقال از موجود اخس به موجود اشرف باشد، مانند انتقال نفس اسب مثلاً به بدن انسان و یا بالعکس، مانند انتقال نفس انسان به بدن اسب مثلاً و یا به جسم نباتی و یا جسم جمادی) و این قسم از	از بدنی به بدنی دیگر، مابین و جدا از او؛ بدین نحو که حیوانی بمیرد و نفس او به بدن حیوان دیگری و یا به بدنی غیر از حیوان منتقل گردد، خواه انتقال نفس از بدنی به بدنی دیگر (انتقال از موجود اخس به موجود اشرف باشد، مانند انتقال نفس اسب مثلاً به بدن انسان و یا بالعکس، مانند انتقال نفس انسان به بدن اسب مثلاً و یا به جسم نباتی و یا جسم جمادی)؛ این قسم از

است؛ در قسمت سوم از کتاب‌های حکمت‌نامه و سه کتاب ذکر شده دیگر، بخش‌هایی انتخاب و به صورت توضیحات اضافی تایپ شده است و در قسمت چهارم نام برخی از کتاب‌ها تحت عنوان «منابع بخش» آمده است که چنانچه در ادامه بیان خواهد شد، اصولاً ربطی به مطالب تدوین شده در آن بخش ندارند و منابعی تقلبی به شمار می‌آیند!

الف. متن عربی الشواهد الربوبیه

متن عربی کتاب عیناً از تصحیح دکتر سیّد محمد محقق داماد از الشواهد الربوبیه اخذ شده است. احتمالاً از آنجا که در نظر دکتر یحیی کبیر تصحیح شواهد الربوبیه اصولاً کار خاصی به شمار نمی‌آید (!) به خود اجازه داده‌اند تا متن عربی را بدون اجازه از مصحح آن، عیناً منتشر نمایند. جالب است که با وجود آنکه در کل کتاب نسخه‌بدل‌های ذکر شده در پاورقی‌های تصحیح دکتر محقق داماد حذف شده است، در بخش دوازدهم (ص ۱۳۰۶ الی ۱۳۵۹) این کار فراموش شده است و نسخه‌بدل‌ها عیناً در پاورقی‌ها منعکس شده‌اند! به عنوان مثال در پاورقی صفحه ۱۳۰۷ حکمت برتر آمده است: «همه نسخه‌ها جز ف و چ: وقف/ م (خ ل): وفق»، یا در پاورقی صفحه ۱۳۵۹ آمده است: «این چنین در متن عربی کتاب الشواهد الربوبیه ثبت شده است، ولی در صحت نسخه موجود نزد ما تردید است...». شاید باید ایشان را علاوه بر شارح کبیر الشواهد الربوبیه، مصحح بخش دوازدهم آن نیز به شمار آورد!

نکته جالب توجه دیگر آن است که به آن علّت که متن عربی کتاب از تصحیح دکتر محقق داماد و ترجمه آن از دکتر مصلح اخذ شده است، در مواردی میان متن عربی و ترجمه آن مطابقت وجود ندارد؛ زیرا دکتر مصلح در ترجمه خود از تصحیح جلال‌الدین آشتیانی استفاده کرده است و حتی در مواردی بر اساس نسخه‌ای که در اختیار داشته، در متن عربی اصلاحاتی انجام داده و سپس متن را ترجمه کرده است، که این موارد در پاورقی‌های او منعکس شده است (مانند صفحات ۹۹، ۲۳۵ و ۵۱۱ کتاب دکتر مصلح). اما دکتر یحیی کبیر، بدون توجه به این اختلاف، ترجمه دکتر مصلح را ذیل تصحیح دکتر محقق داماد قرار داده‌اند! به عنوان نمونه در متن عربی کتاب حکمت برتر آمده است «مشتق من الالوکه وهی الرساله» و

تناسخ با برهانی که به زودی بیان تناسخ با برهانی که به زودی بیان خواهیم کرد، محال و ممتنع خواهیم کرد محال و ممتنع است.

البته در مواردی چند کلمات ابتدا و انتهای هر بخش از کتاب دکتر مصلح را تغییر داده‌اند که به عنوان نمونه به چند مورد اشاره می‌شود:

- ص ۲۳، سطر ۸: «متمركز نفرما» به «قرار مده» تبدیل شده است.
- ص ۴۷، سطر ۱۱: «فی الجملة» به «به طور کلی» تبدیل شده است.
- ص ۸۵۷، سطر ۴: «قبل از این گفتیم» به «پیش از این گفتیم» تبدیل شده است.
- ص ۸۶۵، سطر ۹: «و اینک می‌پردازیم به اثبات وجود آنها» به «اینک به اثبات وجود آنها می‌پردازیم» تبدیل شده است!

ذکر این نکته لازم است که ایشان در موارد زیادی پاورقی‌های دکتر مصلح را از حالت پاورقی خارج کرده و به متن ترجمه و شرح خود افزوده‌اند. مانند صفحات: ۵۱، ۶۷۲، ۷۸۷، ۸۱۷، ۹۹۱، ۹۸۵ و ۱۱۸۳.

ج. توضیحات اضافی

چنانکه ذکر شد، این قسمت بعینه از روی کتاب‌های حکمت‌نامه، المشاهد الالهیه و اسرار الحکم رونویسی شده است، که در ادامه صفحاتی که مورد دستبرد قرار گرفته‌اند ذکر خواهند شد. البته در هنگام رونویسی از این منابع، اغلاط تایپی و اشتباهات فاحشی نیز بروز کرده است. به عنوان مثال در صفحه ۲۲، سطر ۶ (که از کتاب مصلح اخذ شده است) کلمه «متجدده» به صورت «متجسده» تایپ شده است و در صفحه ۲۳۲ (که از حکمت‌نامه اخذ شده است) «تتمیم مقام» به صورت «تقسیم مقام» تایپ شده است. از همه جالب‌تر صفحه ۲۲۸ است (که از حکمت‌نامه اخذ شده است)؛ ایشان عنوان فرعی خود را به صورت «غرر در تقسیم صفات حق تعالی» ذکر کرده‌اند و فراموش کرده‌اند که مانند سایر موارد، هنگام سرقت علمی از حکمت‌نامه، کلمه «غرر» را که مخصوص شرح منظومه است حذف نمایند!

د. منابع ذکر شده در پاورقی‌ها و انتهای هر بخش

۱. در مواردی پس از تایپ کامل بخشی از کتاب دکتر مصلح، منابع خیالی به پاورقی افزوده‌اند تا خواننده گمان کند که ایشان آن بخش را به کمک آن منابع تدوین کرده‌اند! به عنوان مثال در صفحه ۴۲ پس از ذکر کامل متن صفحه ۸ کتاب مصلح، در پاورقی به الهیات شفا، تعلیقه ملاصدرا بر شفا، اسفار و نجات ارجاع داده‌اند. این امر در کل کتاب در موارد بسیاری تکرار شده است که به عنوان نمونه به چند مورد اشاره می‌شود: ص ۱۴۴، ۲۰۷، ۴۳۸، ۵۸۸، ۷۸۱، ۸۴۲، ۹۲۷، ۱۰۱۴، ۱۱۱۳، ۱۲۱۶ و ۱۲۹۸.

این امر در مورد مطالب کپی شده از کتاب حکمت‌نامه نیز صادق است. به عنوان مثال در صفحه ۴۷ در پایان پاراگراف اول که عیناً از صفحه ۱۵۸ حکمت‌نامه رونویسی شده است، به کتاب التحصیل و اسفار ارجاع داده شده است. یادر پاراگراف دوم صفحه ۴۵ پس از رونویسی از صفحه ۱۵۱ حکمت‌نامه، در پاورقی به کتاب‌های مباحث المشرقیه، فصوص الحکم، نجات و نزهة الارواح ارجاع داده شده است.

۲. ارجاع‌دهی خیالی گاهی برای متن عربی الشواهد الربویة نیز اتفاق افتاده است! به عنوان مثال در پاورقی صفحه ۸۰۹ پس از ذکر متن عربی الشواهد الربویة به اسفار، شرح اشارات، شرح منظومه، طبیعیات شفا و مباحث المشرقیه ارجاع داده‌اند! یا در صفحه ۱۱۰۵ پس از ذکر متن عربی الشواهد الربویة به الفوز الاصغر ابن مسکویه، شرح فصوص الحکم، مصباح الانس، تمهید القواعد و اسفار ارجاع داده‌اند!

۳. در صفحات ۳۷۰-۳۷۱ مطلبی از اسفار ملاصدرا نقل شده است، اما در پاورقی به مطارحات و حکمة الاشراق سهروردی ارجاع داده‌اند!

۴. چنانکه ذکر شد، منابع آیات و احادیث و کتاب‌های ذکر شده در پاورقی تصحیح دکتر محقق داماد از الشواهد الربویة، بعینه در پاورقی‌های کتاب منعکس شده‌اند.

۵. در قسمت معرفی منابع انتهای هر بخش نیز نکات جالبی به چشم می‌خورد. به عنوان مثال نویسنده کتاب اسرار الحکم را از سهروردی دانسته‌اند (ص ۱۰۹۶)، مصباح الانس را به قونوی نسبت داده‌اند (ص ۸۶۹)؛ شرح مقاصد را از

جرجانی دانسته‌اند (ص ۱۲۸۲) و جلال‌الدین آشتیانی را مؤلف کتاب الشواهد الربوبية معرفی کرده‌اند (ص ۱۲۸۲). همچنین اسامی برخی از کتاب‌ها تلخیص شده‌اند؛ مانند کتاب «الکبیر» از ملاصدرا و «الجمع» از فارابی (ص ۵۴۵) و یا به‌طور همزمان دو چاپ مختلف از یک کتاب در بخش منابع معرفی شده‌اند! مانند دو تصحیح از کتاب الفصوص الحکمة فارابی (ص ۵۴۶ و نیز ص ۱۰۹۷-۱۰۹۸).

۶. در مواردی که منابع اصلی کتاب، فاقد ارجاع هستند، در این کتاب نیز ارجاعی ذکر نشده است. به‌عنوان مثال در صفحه ۳۶۶ (که از کتاب حکمت‌نامه اقتباس شده است) مطلبی از اسفار نقل شده، اما منبع آن مشخص نشده است. یا در صفحه ۲۴ مطلبی از عرایس البیان نقل شده (که از صفحه ۲۵ حکمت‌نامه اقتباس شده است)، اما مشخصات مطلب نقل شده از عرایس البیان در پاورقی ذکر نشده است.

بررسی بخش‌های کتاب

اگر بتوان مقدمه این کتاب را تلخیص آثار دیگران دانست، متن کتاب را باید رونویسی کامل از این آثار به شمار آورد.

بررسی مقدمه کتاب

مقدمه این کتاب به کمک رونویسی از پاراگراف‌هایی از در ادامه بر اساس دوازده بخش کتاب، به معرفی منابع مورد مقدمه‌های چهار کتاب مصلح، رضائاد، محقق داماد و آشتیانی انتحال می‌پردازیم:

فراهم شده است. پاراگراف‌های این مقدمه (ص ۷ الی ۱۷) بخش اول: بررسی و شرح مبانی حکمت متعالیه به‌ترتیب به‌طور کامل از منابع زیر اخذ شده است:

مقدمه مصلح: ص سیزده الی هفده؛ مقدمه محقق داماد: ص بیست و یک الی بیست و هشت؛ مقدمه مصلح: ص هجده الی نوزده؛ مقدمه حکمت‌نامه: ص نوزده تا بیست و یک؛ مقدمه مصلح: چهل و دو الی چهل و سه؛ مقدمه آشتیانی: ص ۱۴-۱۵.

در اینجا به‌عنوان شاهی از نحوه تلخیص و تدوین مقدمه کتاب، به مقایسه یک پاراگراف می‌پردازیم:

ترجمه و شرح: به‌طور کامل از صفحات ۳ الی ۹۸ کتاب دکتر مصلح رونویسی شده است.

توضیحات اضافی: توضیحات اضافی این بخش عیناً از صفحات زیر، به‌ترتیب، تلخیص و رونویسی شده‌اند:

ص ۲۳-۲۵: ص ۲۴-۲۵ حکمت‌نامه؛ ص ۲۵-۳۰: ص ۳۱-۳۵ و ۳۸ حکمت‌نامه؛ ص ۳۴-۳۸: ص ۴۵-۴۷ حکمت‌نامه؛ ص ۳۹: ص ۲۵ مقدمه آشتیانی؛ ص ۳۹-۴۱: ص ۱۱۹-۱۲۰ حکمت‌نامه؛ ص ۴۲-۴۷: ص ۱۴۹-۱۵۱ و ۱۵۵-۱۵۸ حکمت‌نامه؛ ص ۶۰-۶۶: ص ۱۶۸-۱۷۹ حکمت‌نامه؛ ص ۷۶-۸۵: ص ۱۹۸-۱۹۹ و ۲۰۱ و ۲۲۱-۲۲۸ و ۲۳۹ و ۲۴۱-۲۴۶ حکمت‌نامه؛ ص ۹۷-۹۸: ص ۱۱۶ حکمت‌نامه؛ ص ۱۲۵-۱۳۹: ص ۸۹۱-۹۲۸ و ۹۳۶-۹۴۶ حکمت‌نامه؛ ص ۱۴۸-۱۵۱: ص ۲۹۲-۲۹۳ حکمت‌نامه؛ ص ۱۵۵-۱۵۶: ص ۲۹۵ حکمت‌نامه؛ ص ۱۵۸: ص ۲۹۹ حکمت‌نامه؛ ص ۱۸۰-۲۰۴: ص ۳۰۱ و ۳۰۴ و ۳۲۶ و ۳۳۱-۳۳۹ حکمت‌نامه؛

مقدمه کتاب یحیی کبیر (ص ۹)
مقدمه کتاب جواد مصلح (ص پانزده و شانزده)

کتاب فصوص الحکم فارابی و کتاب فصوص الحکم و کتاب نظایر آن، از جمله کتب بسیار ارزنده اوست. پس از وی، شیخ الموسیقا الکبیر از جمله کتب رئیس، ابوعلی سینا، «معلم» بسیار ارزنده اوست. ... بعد از ثالث» و نابغه دوران و شارح وی حجة الحق شیخ رئیس سخنان و آرای ارسطو و رئیس ابوعلی سینا، معلم ثالث، و نابغه حکمای مشا، میدان‌دار عرصه دوران و شارح سخنان و آراء

اصلاً در پاورقی‌های این بخش دیده نمی‌شوند (منابع: ۲، ۳، ۷، ۸، ۱۱، ۱۹، ۲۱، ۲۳، ۲۵، ۲۷، ۲۹، ۳۶، ۳۸، ۴۱، ۴۳، ۴۵، ۴۷، ۴۸ و ۵۰). همچنین ۷ منبع خیالی در پاورقی‌ها وجود دارند که در میان این منابع نیستند (اشارات، طبیعات شفا، رسائل ابن سینا، احیاء العلوم، تلویحات، عیون الحکمة، شرح عیون الحکمة مبارک‌شاه).

بخش چهارم: الهیات عام (۳) اعتبارات ماهیت و احکام آن
- ترجمه و شرح: به‌طور کامل از صفحات ۱۷۶ الی ۲۱۴ کتاب دکتر مصلح رونویسی شده است.

- توضیحات اضافی: این بخش فاقد توضیحات اضافی است و کلاً از ترجمه و تفسیر مصلح تشکیل شده است.

منابع بخش چهارم

در این بخش ۶۲ منبع معرفی شده است، که ۴۷ مورد از آنها اصلاً در پاورقی‌های این بخش دیده نمی‌شوند (منابع: ۱، ۳، ۴، ۶، ۷، ۹، ۱۱، ۱۳، ۲۱، ۲۴، ۲۷، ۲۹، ۳۱، ۳۵، ۳۷، ۳۹، ۴۱، ۴۳، ۴۵، ۴۷، ۵۱، ۵۳، ۵۵، ۵۷، ۵۹، ۶۱ و ۶۲). همچنین ۲ منبع در پاورقی‌ها وجود دارند که در میان این منابع نیستند (تلویحات، شرح منظومه).

بخش پنجم: الهیات خاص (۱) وجود حق

- ترجمه و شرح: به‌طور کامل از صفحات ۲۱۵ الی ۲۳۸ کتاب دکتر مصلح رونویسی شده است.
- توضیحات اضافی: این بخش شامل سه توضیح است که به‌صورت زیر عیناً از کتاب حکمت‌نامه تلخیص شده است:

ص ۶۴۴-۶۴۶: ص ۱۲۴۸-۱۲۴۶ حکمت‌نامه؛
ص ۶۴۸-۶۵۵: ص ۱۲۵۷-۱۲۶۱ حکمت‌نامه؛
ص ۶۹۳-۶۹۵: ص ۱۲۶۲-۱۲۶۶ و ۱۲۷۰ و ۱۳۲۹ حکمت‌نامه.

منابع بخش پنجم

در این بخش ۱۵ منبع معرفی شده است که ۶ مورد از آنها در پاورقی‌های این بخش دیده نمی‌شوند (منابع: ۳، ۶، ۹، ۱۱، ۱۳ و ۱۵) و مشخصات ۱۰ منبع معرفی شده در پاورقی‌های این بخش، در این قسمت نیامده است (مبدأ آفرینش از دیدگاه فلاسفه اسلام، حکمة الاشراق، اشارات، ترجمه و تفسیر شواهد الربوبية، تعلیقه ملاصدرا بر شفا، جذوات، شرح حکمة الاشراق، اتولوجیا، بحار الانوار، شوارق).

ص ۲۰۹-۲۱۶: ص ۹۵۷ و ۹۶۳-۹۶۹ حکمت‌نامه؛
ص ۲۲۰-۲۲۴: ص ۹۷۵ و ۹۸۰ و ۹۹۰ حکمت‌نامه؛
ص ۲۲۵-۲۳۷: ص ۱۰۲۹-۱۰۳۰ و ۱۰۳۴-۱۰۳۷ و ۱۰۳۹ و ۱۰۴۳-۱۰۴۶ و ۱۰۵۴-۱۰۵۶ حکمت‌نامه؛
ص ۳۱۱-۳۴۳: ص ۱۰۶۱-۱۰۹۱ و ۱۱۰۱-۱۱۲۷ و ۱۱۳۲ و ۱۱۳۶ و ۱۱۳۹ و ۱۱۴۳ و ۱۱۴۶ و ۱۱۵۴ و ۱۱۶۰-۱۱۶۳ و ۱۱۷۶-۱۱۷۹ و ۱۱۹۰ و ۱۱۹۲-۱۲۲۶-۱۲۳۷ حکمت‌نامه.

منابع بخش اول

این بخش فاقد مشخصات منابع است.

بخش دوم: الهیات عام (۱) تقدم و تأخر، واحد و کثیر

- ترجمه و شرح: به‌طور کامل از صفحات ۹۹ الی ۱۳۵ کتاب دکتر مصلح رونویسی شده است.
- توضیحات اضافی: این بخش شامل ۳ توضیح اضافی است که به‌شرح زیر از کتاب حکمت‌نامه اخذ و تلخیص شده است:

ص ۳۵۹-۳۵۵: ص ۶۳۰-۶۲۳ حکمت‌نامه؛
ص ۳۷۳-۳۶۴: ص ۷۴۵-۷۴۸ و ۷۵۵-۷۵۰ و ۷۶۱-۷۶۵ و ۷۶۹ حکمت‌نامه؛ ص ۴۱۷-۴۲۱: ص ۷۹۳-۸۰۰ حکمت‌نامه؛ ص ۴۴۳-۴۴۰: ص ۸۰۵-۸۰۹ و ۸۲۳-۸۲۲ حکمت‌نامه.

منابع بخش دوم

این بخش نیز فاقد مشخصات منابع است.

بخش سوم: الهیات عام (۲) وجوب و امکان، قوه و فعل

- ترجمه و شرح: به‌طور کامل از صفحات ۱۳۵ الی ۱۷۶ کتاب دکتر مصلح رونویسی شده است.
- توضیحات اضافی: این بخش شامل دو توضیح است که عیناً از کتاب حکمت‌نامه تلخیص شده است:
ص ۴۶۹-۴۷۴: ص ۴۸۹-۴۹۲ و ۵۷۷-۵۸۱ و ۶۴۳-۶۴۵ حکمت‌نامه؛ ص ۵۳۸-۵۴۳: ص ۱۵۱۸-۱۵۲۵ و ۱۵۶۴-۱۵۶۳ حکمت‌نامه.

منابع بخش سوم

در این بخش ۵۰ منبع معرفی شده است، که ۳۶ مورد از آنها

- توضیحات اضافی: این بخش شامل سه توضیح اضافی به شرح زیر است:
ص ۸۸۸-۸۸۹: ص ۱۷۶۵ حکمت‌نامه؛ ص ۸۹۹-
ص ۹۰۰: ص ۱۷۶۹ حکمت‌نامه؛ ص ۹۱۴-۹۱۵: ص ۱۷۷۴
حکمت‌نامه.

منابع بخش هشتم

این بخش شامل ۱۹ منبع دروغین است که ۱۱ مورد از آنها اصولاً در پاورقی‌های این بخش ذکر نشده‌اند (منابع شماره ۵، ۶، ۷، ۹، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۶، ۱۷، ۱۸ و ۱۹). همچنین ۷ منبع در پاورقی‌های کتاب ذکر شده‌اند که در این بخش معرفی نشده‌اند (المباحثات، شرح اشارات، تجرید الاعتقاد، بحارالانوار، جامع الاخبار، تفسیر شواهد الربوبية (!)، فتوحات مکیه).

بخش نهم: الهیات خاص (۵) تناسخ

- ترجمه و شرح: عیناً از صفحات ۳۴۱ الی ۳۷۱ کتاب مصلح تایپ شده است.
- توضیحات اضافی: این بخش شامل یک توضیح اضافی است:
ص ۹۵۸-۹۶۲: ص ۱۸۰۴-۱۸۰۷ حکمت‌نامه.

منابع بخش نهم

این بخش فاقد مشخصات منابع خیالی ذکر شده در پاورقی‌ها است.

بخش دهم: الهیات خاص (۶) احوال نفوس

- ترجمه و شرح: عیناً از صفحات ۳۷۲ الی ۳۹۸ کتاب مصلح تایپ شده است.
- توضیحات اضافی: این بخش شامل سه توضیح اضافی است که عیناً از منبع زیر اخذ شده است:
ص ۱۰۴۶-۱۰۴۸: ص ۱۸۹۵-۱۸۹۶ حکمت‌نامه؛
ص ۱۰۶۱-۱۰۶۶: ص ۱۹۱۳-۱۹۱۵ حکمت‌نامه؛
ص ۱۰۸۸-۱۰۹۵: ص ۱۹۳۷-۱۹۳۸ و ۱۹۴۲ و ۱۹۵۱ حکمت‌نامه.

منابع بخش دهم

این بخش شامل ۶۲ منبع دروغین است که ۵۴ مورد از آنها اصولاً در پاورقی‌های این بخش ذکر نشده‌اند (منابع شماره ۱، ۲،

بخش ششم: الهیات خاص (۲) نظریه مثل

- ترجمه و شرح: به‌طور کامل از صفحات ۲۳۸ الی ۲۷۰ کتاب دکتر مصلح رونویسی شده است.
- توضیحات اضافی: این بخش شامل سه توضیح است که به‌صورت زیر عیناً از کتاب حکمت‌نامه تلخیص شده است:

ص ۷۱۳-۷۱۴: ص ۱۳۳۸-۱۳۳۹ حکمت‌نامه؛
ص ۷۲۳-۷۲۶: ص ۱۳۵۶-۱۳۶۰ حکمت‌نامه؛
ص ۷۴۰-۷۴۲: ص ۱۳۶۶-۱۳۶۸ حکمت‌نامه.

منابع بخش ششم

در انتهای بخش ششم، ۱۶ منبع معرفی شده است که ۹ منبع از آنها در این بخش استفاده نشده‌اند (منابع ۲، ۳، ۵، ۶، ۹-۱۲ و ۱۴). همچنین مشخصات کتاب‌شناسی ۷ منبع که به‌دروغ در پاورقی‌ها معرفی شده‌اند، در این قسمت ذکر نشده است (تفسیر شواهد مصلح، الجمع، حکمة الاشراق، تلویحات، افلوطن عند العرب، افلوطنی عند العرب، شرح حکمة الاشراق).

بخش هفتم: الهیات خاص (۳) علم معاد

- ترجمه و شرح: به‌طور کامل از صفحات ۲۷۱ الی ۳۰۹ کتاب دکتر مصلح رونویسی شده است.
- توضیحات اضافی: این بخش شامل سه توضیح است که به‌صورت زیر عیناً از کتاب حکمت‌نامه اخذ شده است:
ص ۷۸۲-۷۸۴: ص ۱۸۸۹-۱۸۹۰ حکمت‌نامه؛
ص ۸۴۷-۸۴۹: ص ۱۷۵۶-۱۷۵۷ حکمت‌نامه؛
ص ۸۶۵-۸۶۸: ص ۱۷۸۲-۱۷۸۴ حکمت‌نامه.

منابع بخش هفتم:

در این بخش ۱۷ منبع معرفی شده است که ۳ مورد از این منابع (نهایة الحکمة، مصباح الانس، المشاهد الالهیة) اصلاً در پاورقی‌های تقلبی این بخش ذکر نشده‌اند و مشخصات ۶ منبع ذکر شده در پاورقی‌های این بخش در این قسمت نیامده است (مبدأ و معاد و اشارات ابن سینا، شرح اشارات، سرح العیون (!)، حکمة الاشراق، تلویحات).

بخش هشتم: الهیات خاص (۴) معرفت نفس

- ترجمه و شرح: عیناً از صفحات ۳۰۹ الی ۳۴۱ کتاب مصلح تایپ شده است.

۴-۸، ۲۶-۲۸، ۴۵، ۴۸، ۵۰، ۵۲-۶۰، ۶۲). همچنین ۱۰ منبع خیالی در پاورقی‌های کتاب ذکر شده‌اند که در این بخش معرفی نشده‌اند (تلویحات، مدینه الفاضله، شرح حکمة الاشراق، فتوحات مکیه، تفسیر الفاتحة قونوی، شرح قیصری، علم الیقین، شرح الاسماء سبزواری، شرح هداية الاثریة، مصباح الانس).

بخش یازدهم: الهیات خاص (۷) حقیقت مرگ

- ترجمه و شرح: عیناً از صفحات ۳۹۸ الی ۴۶۵ کتاب مصلح تایپ شده است.

- توضیحات اضافی: این بخش شامل ۹ توضیح اضافی است که این بار عیناً از کتاب دیگر غلامحسین رضانژاد با عنوان المشاهد الالوهیة (شرح کبیر الشواهد الربوبیة) و کتاب اسرارالحکم ملاهادی سبزواری رونویسی شده است:

ص ۱۱۴۵-۱۱۴۲: ص ۴۳۵-۴۳۶ و ۴۴۴-۴۴۵

اسرارالحکم؛ ص ۱۱۴۷-۱۱۴۹: ص ۴۳۹-۴۴۳

اسرارالحکم؛ ص ۱۱۵۳-۱۱۵۵: ص ۴۳۰-۴۳۲

اسرارالحکم؛ ص ۱۱۶۰: ص ۴۲۷ اسرارالحکم؛

ص ۱۱۶۸-۱۱۷۰: ص ۱۳۶۲ المشاهد الالوهیة؛

ص ۱۱۸۳-۱۱۸۸: ص ۱۳۸۷-۱۳۹۳ المشاهد

الالوهیة؛ ص ۱۲۱۶-۱۲۲۵: ص ۱۴۳۱-۱۴۳۸ المشاهد

الالوهیة؛ ص ۱۲۳۹-۱۲۴۰: ص ۱۴۵۹ المشاهد

الالوهیة؛ شعر ص ۱۲۸۱: ص ۱۵۳۳ المشاهد الالوهیة.

منابع بخش یازدهم

این بخش نیز شامل ۶۲ منبع دروغین است که ۴۸ مورد از آنها اصولاً در پاورقی‌های این بخش ذکر نشده‌اند (منابع شماره ۲-۱۵، ۲۰، ۲۱، ۲۳، ۲۵-۲۷، ۴۲-۴۴، ۴۶، ۴۸، ۴۹، ۵۱، ۵۳-۵۵، ۵۸-۶۰). همچنین ۲۰ منبع خیالی در پاورقی‌های کتاب ذکر شده‌اند که در این بخش معرفی نشده‌اند (بحار الانوار، الفوز الاصغر، مصباح الانس، فتوحات مکیه، اوائل المقالات، وافی، احیاء العلوم، رساله قشیریة، عدة الداعی، عین الیقین، افلاطون فی الاسلام، فصوص الحکم، در المنتور، شرح فصوص کاشانی، فاتحة الكتاب قونوی (۱)، تفسیر عیاشی، قوت القلوب، اسرار الشریعة، مشاهد الالوهیة).

بخش دوازدهم: الهیات خاص (۸) نبوت و ولایت

در این بخش، اشراق چهارم تا دهم از شاهد اول از مشهد پنجم کتاب الشواهد الربوبیة حذف شده است و در صفحه ۱۳۰۶،

ناگهان از پایان اشراق سوم به شاهد دوم پرداخته‌اند. با این توضیح به بررسی قسمت‌های مختلف این بخش می‌پردازیم:

- ترجمه و شرح: عیناً از صفحات ۴۶۶ الی ۵۱۱ کتاب مصلح تایپ شده است.

- توضیحات اضافی: این بخش شامل توضیحات اضافی نیست و کاملاً مشابه ترجمه و شرح دکتر مصلح است. البته از صفحه ۱۳۶۰ تا انتهای کتاب (ص ۱۳۸۶) ترجمه عربی اوصاف الاشراف خواجه نصیرالدین طوسی توسط رکن‌الدین جرجانی (تصحیح محمد مدرسی، تهران: انجمن اسلامی الغدیر، ۱۳۶۳ش) که به بحث حکمت عملی اختصاص دارد، بدون هیچ گونه ترجمه و یا توضیحی، درج شده است و مشخص نیست انگیزه مؤلف محترم بنیاد حکمت برتر از درج این مطلب با عنوان «الشاهد الثاني (ب) فی الحکمة العملية» چه بوده است؟! این مطلب حتی در فهرست تفصیلی کتاب نیز ذکر نشده است.

منابع بخش دوازدهم

این بخش فاقد مشخصات منابع خیالی ذکر شده در پاورقی‌ها است.

سخن پایانی

البته باید انصاف داد که ایشان در پاورقی‌های کتاب هزار و پانصد صفحه‌ای خود، که به طور کامل از سه منبع اصلی ذکر شده فراهم آمده است، در مجموع ۲۲ بار از کتاب دکتر مصلح، ۲۶ بار از کتاب حکمت‌نامه و یک بار از تصحیح دکتر محقق داماد یاد کرده‌اند! اما در سایر پاورقی‌ها، نه تنها منابع انتحالی خود را ذکر نکرده‌اند، بلکه با ذکر منابعی تقلبی (چنانکه به تفصیل در مورد هر بخش ذکر شد) چنین وانمود کرده‌اند که مؤلف واقعی این کتاب هستند و اثری تحقیقی به جامعه علمی کشور ارائه نموده‌اند! گرچه در ذکر همین چند مورد از منابع واقعی کتاب نیز اشتباهاتی وجود دارد؛ به عنوان مثال:

- در صفحه ۱۰۴۸ به غلط به صفحه ۱۹۷ کتاب حکمت‌نامه ارجاع داده‌اند که باید به ص ۱۸۹۶ اصلاح شود.

- در صفحه ۸۱۱ پس از سرقت متن دکتر مصلح، به رضانژاد

شایسته است این اثر را «بنیاد انتحال برتر» بنامیم. ناگفته نماند که انتشارات بوستان کتاب در سال ۱۳۹۳ نیز اثر انتحالی دیگری از دکتر یحیی کبیر با عنوان اخلاق پژوهی عرفانی منتشر نموده است که در مقاله‌ای از جويا جهانبخش با عنوان «انتحال و ابتدال در اخلاق پژوهی عرفانی» مورد نقد و بررسی قرار گرفته است (آینة پژوهش، ش ۱۵۱، فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۴).

باید پرسید که آیا هدف از ترجمه و شرح آثار حکمای اسلامی چیزی جز تخلق عملی به حکمت و اخلاق است؟ و آیا خداوند کسانی را که «یحبون أن یحمدوا بما لم یفعلوا» (آل عمران: ۱۸۸) مذمت نکرده است؟! و آیا جامعه علمی کشور و مدرسان الشواهد الربویة، متوجه انتحالی بودن این کتاب نشده‌اند و یا به دیده اغماض به آن نگریسته‌اند؟ همچنین باید پرسید که علت واکنش ندادن دانشگاه‌ها و وزارت علوم در قبال آثار انتحالی، که روزبه‌روز بر تعداد آنها افزوده می‌شود، چیست؟

ارجاع داده‌اند!

- در مواردی تنها یک پاراگراف به دکتر مصلح ارجاع داده شده است، در حالی که کل مطالب آن صفحات از ایشان است (مانند صفحات ۸۹، ۱۱۵ و ۴۰۰).

- در صفحه ۷۴۰ ارجاع به حکمت‌نامه در ذیل پاراگراف صحیح خود ذکر نشده است.

شاید بتوان انگیزه دکتر یحیی کبیر در این انتحال را اینگونه توجیه کرد که ایشان با دیدن کتاب حکمت‌نامه که دارای عنوان فرعی «شرح کبیر» است و نیز المشاهد الالوهیة که دارای عنوان فرعی «شرح کبیر الشواهد الربویة» است، دچار مغالطه اشتراک لفظ شده و گمان کرده‌اند که این دو اثر کبیر متعلق به خودشان (یحیی کبیر) است! از این روی خواسته‌اند تا از طریق نشر مجدد این آثار دانشجویان را به سوی معارف عرفانی و اخلاقی هدایت نمایند! چنانکه این اثر هم‌اکنون به عنوان متن درسی در کلاس‌های ایشان تدریس می‌شود. به نظر می‌رسد بر اساس آنچه از این انتحال کبیر و شواهد آن نشان داده شد،

شده‌اند، در بسیاری از موارد، آکنده از روایت‌های برساخته و جانب‌دارانه هستند. الهادی در ضمن این مقاله به نقد برخی از آراء طرح شده در کتاب دین و دولت در ایران عهد مغول، نوشته دکتر شیرین بیانی، پرداخته و آن را تحت تأثیر روایت‌های نامعتبر شامی / مصری دانسته است.

ضمیمه‌های گزارش میراث

رشیدالدین همدانی و روایت بغدادی از حمله مغول به عراق
(نقدی بر رویکرد برخی تاریخ‌نگاران معاصر ایرانی)

یوسف الهادی

ترجمه

محمد باهر

این اثر ترجمه‌ای است از مقاله‌ای به زبان عربی با عنوان «رشیدالدین یعمد الروایة البغدادیة فی أخبار الغزو المغولی للعراق». نویسنده در این مقاله بر آن است که رشیدالدین همدانی رویدادهای مربوط به حمله مغول به عراق را بر پایه روایت تاریخ‌نگاران بغدادی، که در آن روزگار می‌زیسته‌اند و روایت آنان از منابع دست اول و اصیل به شمار می‌رود، استوار ساخته است، در حالی که منابع متأخری که از سوی تاریخ‌نگاران شامی / مصری نگاشته

